

Appreciating Hashem's Wisdom: The Wondrous *Berachah* of *Asher Yatzar*

Rabbi Michael Taubes

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס עמוד ב

הנכנס לבית הכסא, אומר: התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון, תנו כבוד לאלהי ישראל, הרפו ממני עד שאכנס ואעשה רצוני ואבא אליכם. אמר אביי: לא לימא אינש הכי, דלמא שבקי ליה ואזלי. אלא לימא: שמרוני שמרוני, עזרוני עזרוני, סמכוני סמכוני, המתינו לי המתינו לי, עד שאכנס ואצא שכן דרכן של בני אדם. כי נפיק אומר: ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חללים חללים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או אם יסתם אחד מהם אי אפשר לעמוד לפניך. מאי חתים? - אמר רב: רופא חולים. אמר שמואל: קא שוינהו אבא לכולי עלמא קצירי! אלא: רופא כל בשר. רב ששת אמר: מפליא לעשות. אמר רב פפא: הלכך נמרינהו לתרוייהו, רופא כל בשר ומפליא לעשות.

2. רש"י מסכת ברכות דף ס עמוד ב

התכבדו וכו' - אל המלאכים המלוים אותו הוא אומר, שנאמר (תהלים צ"א) כי מלאכיו יצוה לך. שאם יפתח - אחד מהם - מן החללים, כגון הלב או הכרס או המעים.

או אם יסתם אחד מהם - מן הנקבים הפתוחים, כגון הפה או החוטם או פי הטבעת, יפתח קאי אהללים, יסתם קאי אנקבים. קצירי - חולים.

רופא כל בשר - כנגד היציאה, שהיא רפואת כל הגוף.

ומפליא לעשות - כנגד שהגוף חלול כמו נאד, והנאד הזה אם יש בו נקב אין הרוח עומד בתוכו, והקדוש ברוך הוא ברא את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים הרבה, ואף על פי כן הרוח בתוכו כל ימי חייו, וזו היא פליאה וחכמה.

3. תוספות מסכת ברכות דף ס עמוד ב

מפליא לעשות - משום דאמרינן בב"ר כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך אדם עושה נאד אפילו יש בו נקב אחד מלא מחט סדקית הרוח יוצא ואינו יכול לשמור בו יין והקב"ה ברא נקבים נקבים באדם ושומר הרוח שאינו יוצא ממנו.

4. תוספות הרא"ש מסכת ברכות דף ס עמוד ב

ומפליא לעשות. אמרי' בב"ר כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך, אדם עושה נוד אפילו עשה בו נקב קטן משהו הרוח יוצא הימנו והקב"ה ברא נקבים נקבים באדם ושומר הרוח שאינו יוצא ממנו הוי כי גדול אתה ועושה נפלאות לכך תקנו בברכה זו ומפליא לעשות.

5. תהלים פרק פו

(י) פִּי גְדוֹל אֶתָּה וְעֹשֶׂה נִפְלְאוֹת אֶתָּה אֱלֹהִים לְבַדְּךָ:

6. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה א

ג. בראשית ברא אלהים, רבי תנחומא פתח (תהלים פו) כי גדול אתה ועושה נפלאות, א"ר תנחומס הנוד הזה אם יהיה בו נקב כחוד של מחט כל רוחו יוצא ממנו, והאדם עשוי מחילים מחילים, נקבים נקבים, ואין רוחו יוצא ממנו, מי יעשה כן (שם/תהלים פ"ו) אתה אלהים לבדך...

7. תוספות מסכת ברכות דף ס עמוד ב

אשר יצר את האדם בחכמה - בתנחומא ויברא אלהים את האדם א"ר בון בחכמה שהתקין מזונותיו ואח"כ בראו היינו דאמר בסנהדרין בס"פ אחד דיני ממונות (דף לח.) לכך נברא בערב שבת כדי שיכנס לסעודה מיד וע"כ יסדו אשר יצר את האדם בחכמה.

8. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לח עמוד א

תנו רבנן: אדם נברא בערב שבת, ומפני מה - שלא יהו מינים אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. דבר אחר: שאם תזוח דעתו עליו אומר לו: יתוש קדמך במעשה בראשית. דבר אחר: כדי שיכנס למצוה מיד. דבר אחר: כדי שיכנס לסעודה מיד. משל למלך בשר ודם שבנה פלטריין ושיכללן, והתקין סעודה, ואחר כך הכניס אורחין, שנאמר חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה... חכמות בנתה ביתה - זו מידתו של הקדוש ברוך הוא, שברא את כל העולם כולו בחכמה.

9. רש"י מסכת סנהדרין דף לח עמוד א

שלא יאמרו המינים שותף היה - אדם במעשה בראשית, לפיכך קדמו לו כולם.
למצוה - שבת.
שיכנס לסעודה מיד - שימצא הכל מוכן, ויאכל מאשר יחפוץ.

10. משלי פרק ט

(א) חֲכָמוֹת בְּנֵתָה בֵּיתָה תִּצְבֶּה עֲמוּדֶיהָ שְׁבָעָה:

11. רש"י משלי פרק ט

(א) חכמות בנתה ביתה - בחכמה בנה הקב"ה את העולם:

12. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת שמני

(ח) [יא, ב] ... אשריכם ישראל שבכל אבר ואבר שבכם נתן מצוה שמאתים וארבעים ושמונה איברים באדם ולכך אנו אומרים בכל יום ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים, חלולים חלולים בגימטריא רמ"ח הוי כמנין איברים שבאדם...

13. משנה ברורה הקדמה להלכות שבת

... וגם צריך לדעת הרמ"ח מצות שבתורה שהטיל הש"י על האדם לזכרם ולשמרם הוא נגד הרמ"ח אברים שבאדם, וכי היכי דבאברים נמצא אברים שונים, יש שאין הנשמה תלויה בהם כמו היד והרגל וכדומה, דאף אם יחסרו אף שההפסד הוא רב מאוד מאוד אף על פי כן נקרא רק בשם בעל מום. ויש שעל ידי חסרונותיו אינו יכול לחיות על פני תבל, כגון שניתז ראשו או שנקרע סגור לבו ששם הוא מקור החיים, כן הוא גם כן בעניני מצות הש"י שעליהן גם כן כתיב (ויקרא יח) אשר יעשה האדם וחי בהם, ונאמר (דברים ל) כי הוא חייד ואורך ימיו, ועוד פסוקים הרבה כהנה המורים לנו כי עיקר חיי הנפש לעולם הבא תלוי בקיום התורה, יש מצות שאפילו אם פשע האדם ועבר עליהם הוא נקרא לעולם הבא רק בשם בעל מום... ויש ענינים שהם נגד הראש והלב שהם עיקר חיות נפש הקדושה, כמו אמונה בה' ובתורתו, וענין שמירת שבת שהוא גם כן יסוד האמונה, דאם יחסר לו ענינים ההם כבר נסתלק כל עיקר החיות מנפשו הקדושה, וכשהוא חי בעולם הזה הוא חי רק בנפש הבהמית שלו ולא יהיה לו במה להקים בעת התחיה...

14. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף ס עמוד ב

אשר יצר את האדם בחכמה כו'. לפירש"י בחכמה מוסב אדלמטה דהיינו בחכמה שברא בו נקבים כו' ע"ש והתוספות פירשו שהוא מלתא באנפי נפשיה שבראו בחכמה דהיינו שהתקין מזונותיו מקודם שבראו ע"ש ועי"ל דבחכמה קאי על האדם שנתן לו הקב"ה חכמה בבריאותו לא כן כל שאר ב"ח שלא ניתן להם חכמה וק"ל:

15. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת תזריע

(ו) [יג, ב] ... שהקב"ה ברא את האדם בחכמה ברא אותו כיצד אם בורא אותו רובו מים ומיעוטו דם נעשה אסטניס, אם בורא אותו רובו דם ומיעוטו מים נעשה מצורע חציו דם וחציו מים נעשה אדם שלם.

16. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן ו

(ב) ונראה לי שמפליא לעשות קאי על הנשמה שנתן באדם וזו היא פליאה גדולה שיתקיים דבר רוחני והוא מן העליונים בדבר גשמי בגוף האדם שהוא מן התחתונים ואי אפשר לנשמה לעשות פעולתו להשכיל במושכלות בעוד שאדם חולה בר מינן באחד מאיבריו כי כאב גופו מטרידו מלעשות פעולתו ועל כן אמר רופא חולי כל בשר ועל ידי זה מפליא לעשות שהנשמה נקשרת בגוף ועל כן תקנו לומר מיד אחר ברכה זו ברכת אלהי נשמה:

17. ספר הכוזרי מאמר ג

יא. אמר החבר ... ואל יגדל בעיניך מה שאומר החסיד קודם הכנסו בבית הכסא: התכבדו מכובדים קדושים, כבוד לשכינה, והתודותו אחרי יציאתו בברכת אשר יצר את האדם בחכמה. וכמה גדולה הברכה הזאת בענינה וכמה מתקנות מלותיה למי שהוא מסתכל בהן בעין האמת,

שהקדים תחלה בחכמה וחותם ברופא כל בשר ומפליא לעשות, למד על פליאות מה שברא בחיים מהכחות הדוחים והמחזיקים, וכלל כל החיים באמרו כל בשר...

18. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז

הלכה ה

וכל זמן שיכנס לבית הכסא אומר קודם שיכנס התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון עזרוני עזרוני שמרוני שמרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שזה דרכן של בני אדם, ואחר שיצא מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר ה' יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת ברוך אתה יי' רופא כל בשר ומפליא לעשות.

19. שולחן ערוך אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבוקר סימן ו

סעיף א

כשיצא מבית הכסא יברך: אשר יצר את האדם בחכמה, שבריא את האדם היא בחכמה נפלאה. וי"מ על שם שהגוף דומה לנוד מלא רוח והוא מלא נקבים כדלקמן בסמוך; וי"מ בחכמה, שהתקין מזונותיו של אדם הראשון ואח"כ בראו וברא בו נקבים נקבים, חלולים חלולים, פירוש: נקבים רבים, כגון פה וחוטם ופי טבעת, וגם ברא בו אברים רבים חלולים, כמו לב וכרס ומעיים, שאם יסתם אחד מהם, כלומר, שבנקבים יש נקב אחד שהוא הפה, שכשהוא במעי אמו הוא סתום, וכשיוצא לאויר העולם הוא נפתח, ואם כשיוצא לאויר העולם היה נשאר סתום, לא היה אפשר להתקיים אפילו שעה אחת. והאברים החלולים, אם היה נפתח אחד מהם, לא היה אפשר להתקיים אפילו שעה אחת. ועוד יש לפרש שגבול יש לאדם שיכולין נקביו ליסתם ולא ימות, וכיון שעבר אותו הגבול אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת. וכיון שבכלל הנקבים הם פי הטבעת ופי האמה, ובכלל האברים החלולים, שאם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים, הם כרס ומעיים, שפיר הוי שבח זה מענין עשיית צרכיו. ואפשר עוד, שמאחר שאם יוצא לנקביו ביותר, עד שאם עבר הגבול, ימות, בכלל שאם יפתח אחד מהם הוא, והוי שאם יפתח אחד מהם נמי מענין עשיית צרכיו ממש. רופא חולי כל בשר, על שם הנקבים שברא בו להוציא פסולת מאכלו, כי אם יתעפש בבטן ימות, והוצאתו היא רפואה. ומפליא לעשות, מפני שהאדם דומה לנוד מלא רוח, ואם יעשה אדם בנוד נקב כחודה של מחט, הרוח יוצא. והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו, הרי זה פלא. ועוד יש לפרש ע"ש שבורר טוב המאכל ודוחה הפסולת. הגה: ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, והכל הוא ע"י שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו (דברי עצמו).

20. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס עמוד ב

כי שמע קול תרנגולא, לימא: ברוך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה. כי פתח עיניה, לימא: ברוך פוקח עורים. כי תריץ ויתב, לימא: ברוך מתיר אסורים. כי לביש, לימא: ברוך מלביש ערומים. כי זקיף, לימא: ברוך זוקף כפופים. כי נחית לארעא, לימא: ברוך רוקע הארץ על המים. כי מסגי, לימא: ברוך המכין מצעדי גבר. כי סיים מסאניה, לימא: ברוך שעשה לי כל צרכי. כי אסר המייניה, לימא: ברוך אוזר ישראל בגבורה. כי פריס סודרא על רישיה, לימא: ברוך עוטר ישראל בתפארה.

21. רש"י מסכת ברכות דף ס עמוד ב

לשכוי - תרנגול, דאיכא דוכתא דקרו לתרנגול שכוי כדאמרינן בראש השנה (דף כ"ו א').

22. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז

הלכה ד

כששומע קול התרנגולים מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה, כשלושב בגדיו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם מלביש ערומים, כשמניח סדינו על ראשו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם עוטר ישראל בתפארה, כשמעביר ידיו על עיניו מברך פוקח עורים, כשישב על מטתו מברך מתיר אסורים, כשמוריד רגליו מן המטה ומניחם על גבי קרקע מברך רוקע הארץ על המים, כשעומד מברך זוקף כפופים, כשנוטל ידיו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים, כשרוחץ פניו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי שתרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה ועון ותשלט בי יצר טוב ואל ישלט בי יצר רע ותחזקני במצותיך ותן חלקי בתורתך ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים ברוך אתה יי' גומל חסדים טובים.

הלכה ו

כשחוגר חגורו מברך אוזר ישראל בגבורה, כשלוּבש נעליו מברך שעשית לי כל צרכי, כשמהלך לצאת לדרך מברך המכין מצעדי גבר, ומברך אדם בכל יום ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני גוי, ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני אשה, ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני עבד.

הלכה ז

שמנה עשר ברכות אלו אין להם סדר אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו בשעתו, כיצד הרי שחגר חגורו והוא על מטתו מברך אוזר ישראל בגבורה, שמע קול התרנגול מברך הנותן לשכוי בינה, וכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה.

הלכה ט

נהגו העם ברוב ערינו לברך ברכות אלו זו אחר זו בבית הכנסת בין נתחייבו בהן בין לא נתחייבו בהן וטעות הוא ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה.

23. תוספות מסכת ברכות דף ס עמוד ב

כי שמע קול תרנגולא אומר ברוך שנתן לשכוי בינה להבחין - והוא הדין אפילו כי לא שמע דאין ברכה זו אלא להבחנה על הנאת האורה שתרנגול מבחין והוא נהנה מן האור.

כי פריס סודרא על רישיה - וה"ה לכל כובע ולכל כסוי ודוקא כשנהנה אבל אם אינו נהנה כגון שהוא שוכב על מטתו לא יברך לא זו ולא מלביש ערומים ולא ברכות כיוצא בהן כיון שלא נהנה כדמשמע בפרק שלישי דמגילה (דף כד:): גבי מי שלא ראה מאורות מימיו דכולי עלמא בעי שיהנה מן האורה.

24. רא"ש מסכת ברכות פרק ט

סימן כג

... וכי שמע קול תרנגולא לימא ברוך שנתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה הלב נקרא שכוי בלשון המקרא דכתיב מי נתן לשכוי בינה והלב הוא המבין וע"י הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה ומפני שתרנגול(נ) מבין גם כן ובערבי קורין לתרנגול שכוי התקינו ברכה זו לאומרה בשמיעת קול התרנגול ומיהו אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו שאינה אלא הודאה למקום שנתן לנו בינה והבנה וברא לנו כל צרכינו דאף אם ישן אדם בבית אפל יבחין ביאת היום ע"י קול התרנגול... כל הנך ברכות שהן להנאתו כמו מלבוש ערומים ועוטר (את) ישראל ושעשית לי כל צרכי אם אין נהנה מהם כגון ששכב על מטתו ערום אינו מברך אותם...

25. טור אורח חיים הלכות ברכות ושאר ברכות סימן מז

... כל הברכות שהן על סדור העולם והנהגתו כגון אלהי נשמה והנותן לשכוי ורוקע הארץ על המים והמכין מצעדי גבר אין לחסר מהם אפילו לא שמע קול תרנגול או לא הלך על הארץ אבל אותם שהם על הנאותיו לא יברך אם לא נהנה כגון ששוכב על מטתו ואינו לא לובש ולא אוזר ולא עוטר אין לו לברך...

26. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף ס עמוד ב

ר' יהודה הנשיא אלברצלוני

אבל על השכוי כתבו בתוספות שמברך אף על פי שלא שמע שעל שהוא מבחין בין חשכה לאורה נתקנה והאדם נהנה מן האורה. ולא נתקנה על הנאת השמיעה מפני שאדם מבחין בו השעות דפעמים אין אדם צריך לאותה הנאה וכל ששמע מברך אלא כדפרישנא. [וכן] שלא עשני גוי ועבד ואשה לעולם מברך אותן. אבל הרב ר' יהודה הנשיא אלברצלוני ז"ל כתב דלעולם מברך כל אלו הברכות דעל סדר מעשה בראשית ועל מנהגן של בני אדם נתקנו.

27. חידושי הרמב"ן מסכת פסחים דף ז עמוד ב

והוי יודע - ... ועוד נ"ל שסדר ברכות הללו של שחרית ברכות שבח הן על נוהג העולם ואפי' לא שמע שכוי מברך עליו וכן בכולן, וכן נהגו ומנהג ישראל תורה היא...

28. הר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף ד עמוד א

ומיהו בירושלמי - ...אלא י"ל שסדר הברכות הללו שמברכין בשחרית בבית הכנסת ברכת השבח הן על מנהגו של עולם אפילו לא שמע שכוין מברך עליו וכן בכולן ומנהגן של ישראל תורה היא כך כתב הרמב"ן ז"ל בלקוטיו אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות תפלה כתב שכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה וזה שנהגו העם לברך ברכות אלו כולן זו אחר זו בב"ה בין נתחייבו בין לא נתחייבו טעות הוא בידם:

29. ספר כלבו סימן א

...אמנם פשט המנהג בכל הארצות האלו לאמרן על הסדר, וכן הנהיגו רב נטרונאי ורב עמרם ושאר הגאונים לסדר את כלם אפילו לא עשה המעשה, שלא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם מברך את השם שעשה כל הטובות והחסדים האלו תמיד לכל, ואע"פ שמלשון התלמוד משמע שראוי לברכן בשעת מעשה אפילו בעודו על מטתו ואפילו קודם נטילת ידים, הגדולים ז"ל החמירו בזה ונהגו לסדר כלן אחר נטילת ידים שיברכם בטהרה ובנקיות...

30. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מו

סעיף ח

כל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או לא לבש או לא חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם. הגה: וי"א דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכן המנהג, ואין לשנות. (טור ותוס' והרא"ש פרק הרואה ור"ן פ"ק דפסחים וכל בו).

31. ביאור הגר"א אורח חיים סימן מו

סעיף ח

כל כו' וי"א כו'. כן כתב הר"ן בשם הרמב"ן וכל בו בשם הגאונים וכתב שכן פשט המנהג אבל הרמב"ם קרא תגר ע"ז וכתב שלא יברך פי' שום ברכה אפי' ברכת אשר נתן כו' וכ"כ בתוס' שם בד"ה כי פריס כו' והרא"ש והטור אלא שכ' בד"ה כי שמע כו' דשם אפי' לא שמע וכן כתב הרא"ש והוסיף הטור אלהי נשמה ורוקע כו' והמכין כו' שהם ג"כ על סידור העולם וכתב ב"י כיון דאיכא פלוגתא אומר אותה בלא כו' וד"מ כתב ולי נראה דאל ישנה מן המנהג וכנ"ל:

32. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן מו

סעיף ז

כל ברכות השחר אם לא נתחייב באחד מהן כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או שלא לבש או שלא חגר (או שהיה נייעור כל הלילה ולא הוצרך להעביר חבלי שינה מעיניו) יש אומרים שאותה ברכה שלא נתחייב בה לא יאמרנה ויש אומרים שכל הברכות שהן על סידורו של עולם והנהגתו כגון הנותן לשכוי בינה ורוקע הארץ מברך אותן אע"פ שלא נתחייב בהן אבל הברכות שהן להנאתו כגון מלביש ערומים והמכין גבר ואוזר ישראל בגבורה ועוטר ישראל אם לא נתחייב בהן כגון ששוכב על מטתו ערום לא יאמרן כלל ויש אומרים שאפילו לא נתחייב בהן כלל יברך כולן כסדרן מפני שאין הברכות על הנאת עצמו בלבד אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם ואם הוא אינו נהנה אחרים נהנין וכן המנהג פשוט ואין לשנות... ולכתחלה טוב להביא עצמו לידי חיוב כל הברכות אם אפשר לו (ואם אי אפשר בכולן עכ"פ יש לו לילך וללבוש ולהגור ולעטר קודם שיסדר ברכותיהן כדי לחוש לסברא שניה):

33. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז

הלכה ח

...אם לא נכנס לבית הכסא אינו מברך אשר יצר את האדם...

34. תוספות מסכת ברכות דף מו עמוד א

כל הברכות כולן פותחות בברוך וחותרות בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקרית שמע - והוא לך הסדר ברכת אשר יצר אינה סמוכה לנטילת ידים דנטילה שייכא בלא אשר יצר והרבה פעמים אומרה לבדה אלהי נשמה אמאי אינה פותחת בברוך דאינה סמוכה לאשר יצר וכו' כגון אם לא בא מן הנקבים דידיה טהורות אין צריך לברכת אשר יצר...

35. בית יוסף אורח חיים סימן ד

א (ב) ... ואיני יודע מה טעם לברכת אשר יצר כשלא עשה צרכיו...

36. ספר אבודרהם ברכות השחר

...ועתה נהגו לברך בשחר על נטילת ידים ואשר יצר בין עשה צרכיו בין לא עשה צרכיו מפני שרוח רעה שורה על הידים...

37. טור אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבוקר סימן ו

ויברך ברכת אשר יצר וכו'...

38. דרכי משה הקצור אורח חיים סימן ד

(ג) ואפשר לי ליישב המנהג דאף ברכת אשר יצר תלוי ברוח רעה כי מאחר שאסור ליגע בידיו בעוד שהרוח עליהם בפה או בחוטם או באזנים או בעינים שהם הנקבים נקבים שבאדם ועל ידי נטילה זו מסיר הרוח רעה ואז מותר לשלוח ידיו אל הנקבים לסותמן או לפותחן כאשר יצטרך לו ולכן יברך אשר יצר וכן משמע דעת הטור ריש סימן ו' דיברך אשר יצר בכל שחרית דהא כתב סתם ויברך אשר יצר ולא הזכיר יציאה מבית הכסא מיהו יש לדחות על מה שכתב בסימן ב' ויבדוק נקביו וכולי:

39. ב"ח אורח חיים סימן ד

הבית יוסף (עמ' יז ד"ה כתב עוד) הביא מה שכתב אבודרהם שנהגו לברך על נטילת ידים ואשר יצר בין עשה צרכיו בין לא עשה צרכיו כו' והשיג עליו וז"ל ואיני יודע מה טעם לברכת אשר יצר כשלא עשה צרכיו כו' ונראה דנמשך לסברתו שפסק בסימן מ"ו (עמ' קלח סוד"ה והרמב"ם) דכל ברכות שחרית אם לא נתחייב בהן אומר אותם בלא הזכרת השם ומיהו אפשר לומר דסבירא ליה לאבודרהם כדעת הפוסקים דבברכות שחרית כיון דברכות השבח הן על מנהגו וסדרו של עולם אפילו לא נתחייב בהן מברכין עליהן וכמו שיתבאר בסימן מ"ו בסיעתא דשמיא וזה הדין הוא ג"כ בברכת אשר יצר דמאי שנא ממכין מצעדי גבר ורוקע הארץ על המים. ועוד אפשר כיון דבשחר נעשה כבריה חדשה ואי אפשר בלא עיטוש מלמטה חייב לברך אשר יצר כו'...

40. שולחן ערוך אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבוקר סימן ד

סעיף א

ירחץ ידיו ויברך: על נטילת ידים. (הגה: וי"א גם אשר יצר, ואפילו לא עשה צרכיו, וכן נהגו) (אבודרהם)...

41. מגן אברהם סימן ד

ב ואפ"ל. הטעם הואיל וקודם נט"י אסור ליגע בנקבי' לסותמן ולפותחן ועכשיו מותר ליגע מברך אשר יצר (ד"מ) ול"נ משום דנעשה כבריה חדשה כמש"ל:

42. ביאור הגר"א אורח חיים סימן ד

סעיף א

וי"א. כשיטת הרשב"א בסימן קצ"א שכ' דנשתנה שחרית ממנחה וערבית מפני שנעשה כבריה חדשה כמ"ש במדרש על פסוק חדשים לבקרים כו' וצריכין להודות לו ולשרתו ותיקנו אלהי נשמה וזהו על הנשמה ואשר יצר על הגוף ולכן נוסחת כל הראשונה אלהי נשמה תיכף אחר אשר יצר...

43. שו"ת הרשב"א חלק א סימן קצא

...יש לומר לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתיב (איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך וכמו שבא להם ז"ל במדרש. וצריכין אנו להודות לו ויתברך על שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו. ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן ברכות שאנו מברכין בכל בוקר ובוקר. ולפיכך אנו צריכין להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו...

44. איכה פרק ג

(כג) תְּדַשִּׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֲמוֹנָתְךָ:

45. איכה רבה (וילנא) פרשה ג

ח...חדשים לבקרים רבה אמונתך, א"ר אלכסנדר על שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר אנו יודעין שאמונתך רבה לתחית המתים, א"ר שמעון בר אבא על שאתה מחדשנו בבקרן של מלכיות אנו יודעין שאמונתך רבה לגאלנו...

46. משנה ברורה סימן ד

(ג) גם אשר יצר - הטעם משום דבבוקר נעשה כבריה חדשה וצריכין אנו להודות לו וניתקן ברכת אלקי נשמה ואשר יצר על יצירת הגוף ויש עוד טעמים אחרים עיין באחרונים...

47. ברכי יוסף אורח חיים סימן ו

ג...ס"ל כדברי האר"י זצ"ל (שה"כ א ע"ג), ודעמיה, דשאני ברכות ענ"י ואשר יצר, מאינך, דאם לא נתחייב לא יברך.

48. ערוך השולחן אורח חיים סימן ו

סעיף א

ברכת אשר יצר משונית מכל הברכות דכל הברכות הם קצרות ומפורשות על הענין שעושים כמו בברכת הנהנין כשאוכל לחם אומר המוציא לחם וכו' וכן כולם וברכות השחר ג"כ כן וברכה זו ארוכה ועיקר הענין שעליה מברכין לא הזכרה כלל ונלע"ד דהאמת כן הוא דחכמים לא מצאו מקום בברכה זו להזכיר יציאת הנקבים חדא מפני שאינו ענין כבוד ועוד דאם נדמה זה לברכת הנהנין אי אפשר דאף שיש הנאה לאדם בצאת המותרות ממנו מ"מ בכל ברכת הנהנין הברכה קודם המעשה ועוד דכל ברכת הנהנין ביד האדם ליהנות או שלא ליהנות ומעשה זו הוי בהכרח ואם נדמה ברכה זו לברכת השחר שהוא על מנהגו של עולם הלא די פעם אחת ביום ולפיכך תקנוה חז"ל על יצירתו של האדם שמתוכה מבואר ענין הנקיות בהסתר פנים שלא תהא מגונה וזהו טעם הטור והש"ע שפירשו כונת ברכה זו מה שאין דרכם בכך שהרי לא פרשנים הם אלא משום דנוגע זה להענין [וכיוצא בזה כתבו הרא"ש והר"ן ריש כתובות על ברכת אירוסין ונ"ל עוד שזהו טעם הרמ"א בר"ס ה' לברך אשר יצר בבוקר גם בלא עשה צרכיו ע"ש ורבים התפלאו עליו אבל לפמ"ש דזהו על יצירת האדם א"ש ודוק]:

49. שו"ת האלף לך שלמה חלק אורח חיים סימן ב

שאלתו במי שמטפטף מי רגלים לאונסו שהובא במג"א /או"ח/ סי' ע"ח לענין תפלה וע"ז שאל אם יש לברך ע"ז אשר יצר כיון שהוא מין קללה והביא דברי התומים בסי' צ"ז דלכך אין מברכין על הצדקה דהוי מין קללה ודימה ר"מ זה ג"כ לזה... שגג ר"מ ודימה ענינים נפרדים דהתם בצדקה אם יברך יהי' הברכה על נתינת צדקה וזה גופו הוי קללה דאי אפשר לקיים צדקה רק אם המקבל עני אבל בברכת אשר יצר אטו הוי הברכה על מה שמטפטף תמיד הוא אינו מברך רק על גוף הבריאה אשר יצר האדם בחכמה וכו' וזה גופו הוי טובה ומה בכך דלאיש הזה הוי רעה זה ענין אחר אבל הברכה הוי על דבר הטובה... גוף הברכה הוי על גוף הבריאה וזה הוי טובה... וגוף הברכה הוי טובה אבל בצדקה כל המין וגוף הברכה א"א רק ע"י קללה לכך אין מברכין עליו וז"פ ולכך כה"ג ודאי חייב לברך:

50. שו"ת הר צבי אורח חיים א סימן ו

ברכת אשר יצר למשתמש דרך צנור - הרקה [קאטעטער].

זה כמה שנים שנשאלתי מת"ח הסובל מעצירת השתן ואי אפשר לו להטיל מים רק דרך הקאטעטער [צנור הרקה] אם צריך לברך אשר יצר וכתב כמה וכמה סברות שונות שאין צריך לברך אחרי שאינו מטיל מים כדרך כל אדם בלא יסורים והשתן יוצא דרך הקאטעטער ולא נוגע בבשר.

ואני השבתי לו בארוכה שבנדון זה לא שייך דין הציצה שתהא מעכבת הברכה. דבאמת יש לפעמים שגם דרך הקאטעטער אין השתן יוצא מפני שנסתם למעלה מהקאטעטער והשתן אינו יכול להכנס להקאטעטער ולכן חייב לברך. ומעין זה בשו"ע (סימן ו סעיף יד) שכתב אין שיעור להשתין מים אפילו לטפה אחת חייב לברך שאם יסתם הנקב מלהוציא הטפה ההיא היה קשה לו וחייב להודות. ואף כאן בנידון דידן אילו היה נסתם למעלה מן הקאטעטער היה מצטער הרבה וחייב להודות, ואכמ"ל.

51. שו"ת מנחת יצחק חלק ו סימן לח

ג' מי שנותן קצת שתן לבדיקה, אם צריך לברך ברכת אשר יצר.

הנה בשו"ת האלף לך שלמה (סי' ב'), נשאל במי שמטפטף מי רגלים לאונסו אם יש לברך אשר יצר, והעלה דיש לברך דאינו מברך על מה שמטפטף רק על גוף הבריאה, וזה גופו הוי טובה עיי"ש, וא"כ כמו כן בנ"ד. והנני דו"ש. יצחק יעקב ווייס.

52. שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן קא

... וכבר שאלתי את מורי רבינו מאיר זצוק"ל עד מתי מברכין על הנקבים? דאין זה דומה לברכת המזון שמברך עד שיתעכל המזון שבמעיו דהיינו עד שירעב. כי לשם הוא נהנה מן המזון שבמעיו כל זמן שאינו רעב. אבל כאן אינו כן. ולא שמעתי ממורי הקדוש זמן לזה...

53. שו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן טו

שאלת הלכה למעשה איך יש לנהוג בדין הטיל מים ב' פעמים ולא בירך אשר יצר על פעם ראשון אם צריך לברך ב'פ=ב' פעמים= כנפסק בש"ע /או"ח/ סי' ז', או יש לסמוך על דעת האחרונים שסתרו פסק הש"ע בזה. תשובה... ומיהא מודינא אף דלכתחילה תיכף להנאה ברכה. אפ"ה בדיעבד בעי ברוכי. דכל שעתא דמרגיש בהיא הנאה. אכתי זימניה הוא. טפי לא. ונפקא מינה דלפי סברת הגאונים האחרונים ז"ל לעולם צריך לברך על ההנאה אפילו כבר חלף ועבר זמנה לגמרי +ונ"מ לדינא אם הוצרך להטיל מים פעם ב' קודם שבירך על האחד לדברי הרבנים הנ"ל מברך תחילה על הראשון! ולדברינו בזו ג"כ א"צ לברך אלא פ"א אחר שיטיל שנית ונראין דברינו+ ובנידון דידן היכי דמי כגון שהטיל מים פעם אחת ולא בירך אשר יצר עד שנצרך להטיל פעם שניה. אומרים לזה שיברך קודם שיטיל שנית משום דעדיין לא נפטר מחיוב הברכה דרמי עליה. ואינו רשאי להמתין עד שיטיל פעם ב' לפטור עצמו בברכה אחת כיון שתחלה לא הי' דעתו על זה להטיל ב"פ ולפטור שניהם בברכה אחת. (ואפשר אפילו הוה דעתיה עלייהו מעיקרא, נמי לא מהני לכתחלה בדבר שאינו בידו לעשותו בבת אחת כי הא) דיינו אם נפטור אותו בדיעבד בברכה אחת. אבל לפום מאי דאמינא בס"ד אינו רשאי לברך עוד משעה שהוצרך לנקביו שנייה. דהיא שעתא ודאי עברה לה הנאה! וקרוב אני לומר שהיא ברכה לבטלה. וק"ו מבה"מ =מברכת המזון= דאורייתא והם דברים נכוחים למבין ומוכרחין בטעמן, אע"פ שאינני כדאי לחלוק על רבותינו ז"ל...

54. ברכי יוסף אורח חיים סימן ו

ג... ואלו לפי דברי הרב הלבוש בשגם איכא תריסר שעות, והותר, בין עשיית צרכיו לברכה לית לן בה. ואהא פליג מהר"ם די לונזיאנו, דאם עברה העברה אפילו שעה או פחות לא יברך. ואולם שפיר קדמי להליץ בעד הרב הלבוש, דאפשר דסבר הרב דיש חילוק בין ברכת המזון לברכת אשר יצר, דברכת המזון מטבע הברכה היא שבה והודאה על אשר זן ומפרנס אותנו ומשביע לכל חי רצון. והנה כי כן אם נתעכל המזון והיה כי ירעב, לא נכון לברך הודאה על השבע לאל הזן שככה השבעתנו, כי לעת כזאת אזל הלחם ואין שביעה באוכליו, ומשום הכי אם נתעכל המזון איככול ניבי'ה, ושוב לא יברך. אמנם מטבע ברכת אשר יצר עניינה, נותן הודאה לשעבר, דאפיק משמע, שאם יסתם טיפה זו מה תהא עליה, וכיוצא. ומאחר שכן הנה מקום לברך אחר מופלג, כי יציאתו הנאה לו, ומטבע הברכה שופרא שבחא להוצאה ניתנה והוא עובדא ואפיקתא, וק"ל. ומיהו לעניין דינא נקטינן כסברת האר"י זצ"ל, ודעמיה, שלא לברך בבקר אם לא עשה צרכיו. ואם עשה ועבר זמן מה ולא בירך שוב לא יברך, כסברת מהר"ם די לונזיאנו והרב בתי כהונה. דספק ברכות להקל.

55. בן איש חי שנה ראשונה פרשת ויצא

יב. אם הטיל מים או עשה צרכיו ושכח ולא בירך, אם עבר יותר מחצי שעה לא יברך אשר יצר בשם ומלכות, אבל תוך חצי שעה יברך, ואם נסתפק אם בירך או לאו לא יברך בשם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו. ואם הטיל מים או עשה צרכיו ב"פ בזא"ז לא יברך אלא רק פעם אחת:

56. שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן ט

(ו)... ושם בברכ"י (סי' ז סק"ג) מיירי לענין בר' אשר יצר, שכ' מהר"ם לונזיאנו דבפחות משעה אחת הוי הפסק, ועבר זמנה ולא יברך עוד, והביא דברי הרב יד אהרן שחולק עליו, וכ' דלא דמי לבהמ"ז שכיון שנתעכל המזון אינו נהנה עוד, אבל בר' אשר יצר ברכת הודאה היא וכל שעתא זמניה הוא. והוא ז"ל הסכים עם מהר"ם לונזיאנו, ושכ"כ הרב בתי כהונה. ולכן סיים שאם עבר זמן מה ולא בירך שוב לא יברך. ע"ש. וס"ל דה"נ להא דמ"א ואם עבר זמן מה לא יברך. וראיתי בשו"ת מהר"ח או"ז (סי' קא) שכ', שאלתי את מורי רבינו מאיר זצוק"ל, עד מתי מברכין על הנקבים, דאין זה דומה לבהמ"ז שמברך עד שיתעכל המזון שבמעיו, דהיינו עד שירעב, כי שם הוא נהנה מן המזון שבמעיו כ"ז שאיננו רעב, אבל כאן אינו כן, ולא שמעתי ממורי הק' זמן לזה. ע"ש. ועכ"פ סב"ל =ספק ברכות להקל=, ויש להורות כמ"ש ה' בן איש חי (פר' ויצא אות יב), שאם עבר יותר מחצי שעה לא יברך אשר יצר בשו"מ, אבל תוך חצי שעה יברך. ע"כ. ומקורו מהחס"ל (סי' ו אות ג) שכ"כ. וע"ע להגאון מהר"י ידיד בברכת יוסף (מע' א סי' ט) שכן העלה לדינא. ואע"פ שהגאון החסיד מהר"א מני בזכרונות אליהו (עמוד נג) כ', ששמע מפי מו"ר (הגהמ"ח זבחי צדק), דזמן מה דנקט הברכ"י, הוא לא פחות משיעור מיל, דלא ראינו חשיבות בשום מקום פחות ממיל.

עכ"ל. נראה שאין למנוע מלברך כשהוא פחות מחצי שעה, וסמך לזה ממ"ש הפוסקים דסמוך הוי חצי שעה, וכמ"ש בפירוש רשב"ם פסחים (קז:): בד"ה או דילמא. ובהר"ן פ"ק דשבת (ט:). ובש"ע א"ח (סי' רלב ס"ב). וה"נ לדעת החיד"א לא יברך אם האריך בדרשתו יותר מחצי שעה, ובפחות מכן מברך...

57. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צט עמוד ב
משנה. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך...

58. רשב"ם מסכת פסחים דף צט עמוד ב
ערבי פסחים סמוך למנחה. מנחה קטנה. קודם למנחה מעט חצי שעה בתחלת שעה עשירית...

59. חידושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף ט עמוד ב
מ' אילימא סמוך למנחה גדולה. דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה מכי מתחיל שמשא להעריב שהרי חצי שש וחצי שבע חמה עומדת באמצע הרקיע ומחצי שבע ולמעלה נוטה לצד המערב וסמוך לה דקתני הכא הוי מתחלת שעה שביעית. ואלא סמוך למנחה קטנה דהיינו תשע שעות ומחצה וסמוך לה דקתני מתחלת תשע...

60. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילת המנחה סימן רלב
סעיף ב
לא ישב אדם להסתפר סמוך למנחה, עד שיתפלל; ולא יכנס למרחץ ולא לבורסקי (מקום שמעבדין שם העורות), ולא לדין ולא לאכול אפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה...

61. משנה ברורה סימן רלב
(ז) סמוך למנחה - היינו חצי שעה קודם שהוא תחלת שעה שביעית...

62. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מו עמוד א
אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: לגבל ולתפלה ולנטילת ידיים - ארבעה מילין.

63. רש"י מסכת פסחים דף מו עמוד א
לגבל - המגבל עיסת אחרים בשכר, וכלי בעל הבית טמאים, עד ארבע מילין - הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו, וכן לתפלה, אם מהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל, אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין - הולך ומתפלל שם ולן שם, וכן לנטילת ידיים לאכילה, אם עתיד למצוא מים לפניו בארבע מילין - הולך לשם ונוטל את ידיו.

64. חידושי הריטב"א מסכת פסחים דף מו עמוד א
ואמר ר' אבהו אמר ריש לקיש לגבל ולתפילה ולנטילת ידיים ארבעה מילין. פירש ר"ח ז"ל, לגבל, אדם שאוכל חולין בטהרה צריך לחזור אחר גבל היודע לעשות בטהרה עד פרסה, וכן לתפלה, לרחוץ ידיו לתפלה, ולנטילת ידיים היינו לאכילה, כלומר שיש לו להמתין שלא יתפלל ושללא יאכל עד שיטול ידיו אם יש מים עד פרסה, וכן פירשו רבינו האי והרב בעל הערוך ז"ל, וכתב הרי"ט ז"ל ולפי שיטה זו שפיר יש לומר כדלהו מיירי במי שהולך בדרך ע"כ, ויש שהיו מפרשים לתפלה לאדם המתפלל וצריך לנקביו...

65. שו"ת יחווה דעת חלק ד סימן ה
...ועדיין עלינו לבאר כמה זמן ישהה אדם לאחר שהתחייב בברכת אשר יצר, ויהיה רשאי עדיין לברך אשר יצר, כי רבה מבוכה בזה בספרי רבותינו האחרונים, כי מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן ו' סק"ג) כתב, מהר"ם לונזאנו פסק, שאם עבר פחות משעה נחשב כהפסק ועבר זמנה של ברכה זו, ולא יברך עוד. והרב יד אהרן חלק עליו, שאין זה דומה לברכת המזון, שכל שנתעכל המזון במעיו אינו נהנה עוד, ולכן אין לו לברך ברכת המזון, אבל ברכת אשר יצר ברכת הודאה היא, וכל שעתא ושעתא זמניה הוא. ומרן החיד"א הכריע כדברי מהר"ם לונזאנו, ושכן הסכים הגאון מהר"י הכהן בעל בתי כהונה, ולכן סיים שאם עבר זמן מה שוב לא יברך. ע"ש. והגאון רבי יוסף חיים בבן איש חי (פרשת ויצא

אות י"ב) פסק, שאם עבר יותר מחצי שעה לא יברך אשר יצר בשם ומלכות, אבל תוך חצי שעה יברך. ע"כ. ומקורו מהחסד לאלפים (סימן ו' אות ג') שכתב כן. וכן העלה לדינא הגאון רבי יוסף ידיד בספר ברכת יוסף (מערכת א' אות ט'). וכן פסק הגאון רבי יצחק אבולעפייא בספר פני יצחק (מערכת א' אות ח'). ע"ש. והגאון רבי אליהו מני בספר זכרונות אליהו (עמוד נ"ג) כתב, שמעתי מפי מורי (הגאון רבי עובדיה סומך בעל זבחי צדק), שמה שכתב הברכי יוסף אם עבר זמן מה לא יברך, הוא לא פחות משיעור מיל, שלא ראינו חשיבות בשום מקום פחות ממיל. ע"ש. אבל בשו"ת באר משה חלק ב' (סימן י' אות ב') כתב, שנראה שאפילו לאחר שעה או שעתים יכול לברך אשר יצר, כל שלא נתעורר שוב שצריך לנקביו. ותמה על הכף החיים שכתב שיברך רק עד חצי שעה. ע"ש. ואולם בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ק"א) כתב, שאלתי את מורי רבינו מאיר זצ"ל עד מתי מברכים אשר יצר, שאין זה דומה לברכת המזון שיכול לברך עד שיתעכל המזון במעיו, דהיינו עד שירעב, כי שם הוא נהנה מן המזון שבמעיו כל זמן שאיננו רעב, אבל כאן אינו כן, ולא שמעתי ממורי הקדוש זמן לזה. ע"כ. והלום ראיתי אחרי רואי להנימוקי יוסף פסחים (מ"ו ע"א) שכתב, ומה שאמרו לנטילת ידים עד פרסה, היינו למי שנצרך לנקביו ונפנה שצריך ליטול ידיו כדי לברך אשר יצר. ואף על פי שמאחר ברכת אשר יצר אין בכך כלום, שאינה ברכת המצוה ולא ברכת הנהנין, אלא ברכת שבח והודאה. ע"ש. לפי זה למדנו שאפשר לברך אשר יצר עד שיעור פרסה, שהיא שיעור שעה וחומש. ואין לומר בזה ספק ברכות להקל, שבדואי אילו ראו האחרונים מה שפשוט להנימוקי יוסף הנ"ל, לא היו מסתפקים בדבר, (וכמו שכתב כיוצא בזה הרמ"א בחשן משפט סימן כ"ח). ורק אם נתעורר שוב לנקביו בתוך שיעור שעה וחומש, לא יברך עד אחר שיסך רגליו. וכן כתב בשו"ת שאילת יעב"ץ (סימן ט"ו), שכל שעדיין לא הוצרך שוב לנקביו צריך לברך אשר יצר, דאכתי זמניה הוא, ורק אם נתעורר שוב לכך, אינו רשאי לברך עוד, שכבר עברה הנאתו. ע"ש. וכן כתב בספר שלמי צבור (דף מ"ה ע"א) בשם הגאון רבי אליעזר נחום בתשובה כתיבת יד. ע"ש...

66. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן ז

א לברך. - ...ואשר יצר לא תקנו ביה תכיפה, כי אי אפשר שצריך ליטול ידיו תחלה והוא יותר מכדי דיבור, ולכן מברך כל היום. והוא ג"כ שבח שבגופו

67. דרך החיים סימן רמז

(א) מי שמת לו מת שחייב להתאבל עליו בחול הרי הוא אונן... וכן באשר יצר אם עשה צרכיו בעודו אונן חייב לברך אשר יצר אחר שנקבר המת אפילו כל היום...

68. פתחי תשובה יורה דעה סימן שמא

(ה) ...וכ"כ הגאון מהר"י ז"ל מליסא בסדור תפלה שלו... וכתב עוד וכן באשר יצר אם עשה צרכיו בעודו אונן חייב לברך אשר יצר אחר שנקבר המת אפי' כל היום ע"ש:

69. שולחן ערוך אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבוקר סימן ז

סעיף א

כל היום כשעושה צרכיו, בין קטנים בין גדולים, מברך אשר יצר...

סעיף ג

הטיל מים, והסיח דעתו מלהטיל מים, ואח"כ נמלך והטיל מים פעם אחרת, צריך לברך ב' פעמים אשר יצר.

סעיף ד

אין שיעור להשתין מים, כי אפילו לטפה אחת חייב לברך, שאם יסתם הנקב מלהוציא הטפה ההיא היה קשה לו, וחייב להודות.

70. משנה ברורה סימן ז

(א) מברך וכו' - ואפילו אם נמשך זמן גדול אחר עשיית הצרכים אפ"ה חייב לברך. ואם לא בירך אשר יצר עד שרוצה להטיל מים שנית דעת הפמ"ג דמקודם שיטיל יברך אשר יצר על ההטלה הראשונה אבל בש"ת הסכים בשם כמה אחרונים דאם נזכר לאחר שהתחיל לו תאוה שוב לא יברך ע"ש:

(ו) ב' פעמים - כדמצינו לענין תפלה שאם טעה ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתיים. אבל הרבה מהאחרונים חולקין על פסק זה וסוברין דשאני תפלה שהיא במקום קרבן ושייך בו תשלומין משא"כ באשר יצר שהיא ברכת הודאה יוצא בהודאה אחת על הרבה פעמים כמי שאכל שתי פעמים והסיח דעתו בינתים שמברך בהמ"ז אחת על שתיהן. ויש להקל בספק ברכות. ולכתחילה נכון ליזהר לברך תיכף אשר יצר אחר הטלת מים דשמה יצטרך עוד אח"כ להטיל מים וה"ה בגדולים: